

Людмила Любарська

провідна наукова співробітниця
сектору публікації документів,
Центральний державний кінофотофоноархів
України імені Г. С. Пшеничного
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5076-1770>

**«ПИСАТИ, ЯК ЖИВЕШ, А ЖИТИ, ЯК ПИШЕШ»
(до 85-річчя українського поета Бориса Олійника)**

- Складно жити у відповідності із собою?
- Дуже легко. Принаймні, я спокійно сплю.

(З інтерв'ю з Борисом Олійником)

Це самовизначення Бориса Ілліча можна назвати чи не головною рисою його особистості: цільність натури і послідовність у вчинках відповідно до власної картини світу. А його світобачення аж ніяк не назвеш запозиченим чи нав'язаним, а тим паче – кон'юктурним. Як-раз навпаки, щоразу супроти часу – лакмусом чесності. А тому – ніколи не у владному авангарді попри цілком визначений політичний статус. Завжди чужий серед своїх і нікому не свій. Чудний той олійниківський комунізм – із тавром «націоналіста-рецидивіста» кремлівського кування й українською наліпкою «московського агента». Для нього «комунізм у чистому вигляді – це ті «Десять заповідей православ'я, які у важкі часи світили нашим людям зіркою світлого майбутнього» – такого ідеологічного песиголовця ще пошукати, і вже ж не у працях «класиків». Природу його ціннісних уявлень слід шукати не так в ідеології, як в особливостях української – сиріч міфопоетичної – літератури з її впаданням у химерність, бо насамперед Борис Олійник – поет, і поет український. І це не надто суперечить його ж твердженню: «спочатку я – українець, а потім уже – член фракції, народний депутат і таке інше».

І таке інше – це поет і перекладач, дійсний член НАНУ, у 1987–2017 рр. – голова Українського фонду культури, Герой України, Почесний академік Академії мистецтв України, заступник голови Київської організації Спілки письменників України, секретар правління української Спілки та Спілки письменників СРСР, член правління Національної спілки краєзнавців України, двічі очільник Національного комітету з державних премій імені Шевченка, один із фундаторів Українського фонду культури, віце-президент Парламентської Асамблеї Ради Європи, депутат Верховних Рад СРСР, УРСР, Верховної Ради України. Людина не просто талановита, а знакова в українській культурі, політиці

та філософії. Творча спадщина його налічує понад 40 книг, а ще вірші, статті, есе, перекладені чеською, словацькою, польською, сербською, італійською та іншими мовами. Його голос увійшов до когорти шістдесятників, серед яких: Ліна Костенко, Дмитро Павличко, Василь Симоненко, Микола Вінграновський, Віталій Коротич та багато інших.

Народився Борис Ілліч Олійник 22 жовтня 1935 р. у невеличкій Зачепилівці на Полтавщині, дитинство було типовим для дітей війни, родини яких втратили на фронті батьків, залишившись без будь-якої підтримки і в повоєнні роки. Та попри все природні обдарованість, допитливість, гострий розум брали своє. Тому вже в п'ятому класі він написав вірша, який опублікували в новосанжарівській районній газеті. Після школи – факультет журналістики Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, постійно з'являвся з власними новинками в пресі, які в 1957-му посіли перше місце на Всеукраїнському поетичному конкурсі. Його відзначали метри Дмитро Павличко та Андрій Малишко.

Наступного року Борис Олійник вже працював у газеті «Молодь України». За дорученням редакції часто їздив у відрядження. Побувавши в Северодонецьку, написав низку нарисів про місто й історичну повість «За Сіверським Дінцем». Потім був журнал «Зміна», котрий згодом перейменували на «Ранок», після нього – «Дніпро» Юрія Мушкетика. Відтоді почалося періодичне шельмування обох через «загравання з творчою молоддю», «оспівування патріархального села», «націоналізм». Однак свою місію вони не полишали, продовжуючи порятунок колег і молодих поетів. Саме Борис Олійник домігся права на видання творів Василя Симоненка, Ліни Костенко і Григора Тютюнника. Писати сам не покидав ніколи, маючи цю справу за головне життєве покликання.

Про людину говорять справи, а не звання, хоч у цьому випадку співвідношення достовірно збережено. Заслужено обирався, здобував довіру й право представництва той, хто жив і подвизався від культури, естетичні критерії якої завжди проявляються безкомпромісною чесністю у житті.

Подібно до свого типологічного побратима – білоруса Леся Адамовича – Борис Олійник достоту відвертий у викритті глибинних – не ідеологічних – суперечностей суспільства й гуманізму в цілому. Скоріше інтуїтивно, як поет, розуміє небезпеку нової нелюдської стихійної загрози, котра повсякчас знаходить притулок в архаїці, і перед якою дещо гаснуть минулі зlodіяння. Нове й старе знову зійшлися в герці, причому старе оновилося за допомогою тієї ж таки зброї темної давнини, а нове встигло змиршавіти, скомпрометувати власну мету ревізійнізмами й перевертами. І все ж тріумфові архаїки можна протиставити лиш одну відому Борису Олійникові ідею, хай оббріхану і збочену, але

спрямовану до майбутнього з людським обличчям. Тепер відсилення до християнських підвалин стає зрозумілим і логічним – такий силіогізм у координатах Бориса Олійника з'єднаний вірою шістдесятника в гуманізм, на той час читай – радянський, комуністичний. І треба добре усвідомлювати відсутність у нього ідеологічного засліплення й здатність чітко розмежовувати чорне і біле навіть за умов змішування та змін історично-сміслових забарвлень словесних форм. «Комуністичне» добро з примхи зноситься із загальнолюдським – справді, ТАК колись повірив і відтак жив першим християнином, боронячи катакомби від римлян і тоді, коли сподвижники покинули печери й перейшли на той бік. Зостався схимником-самітником, скалкою в оці для колишніх і теперішніх, котрих на позір парадоксально, а насправді неунікно, за генетичною спорідненістю будь-яких явищ дегуманізації, об'єднала моральна тупість, що в різні часи натягувала убори «християнства», «комунізмів», «націоналізмів» тощо, котрі неминуче позбувалися ошатності щоразу із втратою гуманістичного первня.

Втім, і комунізму Борис Олійник спуску не дає. Не дбаючи про власну кар'єру і наслідки, він опікується опальними, гнаними аж у ЦК, витягує з лабет КДБ. А 1988 р. на ХІХ конференції КПРС у Москві, зупинившись на сталінському терорі 1937-го, раптом виголосив: «А оскільки в нашій республіці гоніння почалися задовго до 1937-го, треба з'ясувати ще й причини голоду 1933-го, який позбавив життя мільйони українців, назвати поіменно тих, із чиєї вини сталася ця трагедія». На державному рівні така заява прозвучала вперше. І, як завжди в Бориса Олійника, голослівною вона не стала, вилившись у видання народної книги-меморіалу «Біла книга» про чорні діла 1932–1933 років».

Щирість визначала *Modus vivendi* Бориса Олійника. Перші тому свідчення цілком реальні: створення музею Івана Гончара, підтримка творчості вченого і мислителя Миколи Руденка, поета Василя Герасим'юка, «пробивання» книжок Григора Тютюнника, порятунок московського видання Івана Драча, організація першого скандального фестивалю «Червона рута», припинення будівництва промвузла в Каневі, що загрожувало усипальниці Тараса Шевченка. Що вже говорити про безперебільшення героїчне: визнаний майстер слова у 1986 р. першим написав про Чорнобиль із безпрецедентною відвертістю у статті «Випробування Чорнобилем». А ще він був одним із тих, хто перешкоджає спорудженню АЕС у Криму і під Чигирином, каналу Дунай – Дніпро, через який би пішов в Україну весь бруд Європи. Саме Борис Олійник сприяв поверненню Києво-Могилянській академії її історичних будівель. Крім того, за ним безліч творчих вечорів, виставок, інших благодійних акцій. Не злічити зробленого й важко вже скликати всіх вдячних і порятованих. І не тільки в Україні. Борис Олійник побу-

вав під кулями майже в усіх гарячих точках тодішнього Радянського Союзу, Югославії, Боснії і Герцеговини, відстоював сербів. Послідовність диктувала його *Modus operandi*.

Борис Олійник почав жити і більшість свідомого життя прожив за часів, коли слово мало значення, а письменник – суспільний авторитет. Тим-то й почали ми розмову про нього як про покликаного громадою, однак сам він зазначав, що з 80-ти відміряного йому 60 років віддано поезії. Це – поет великого динамічного діапазону, чи не найбільшого серед українських поетів ХХ ст., адже мало хто ще має стільки титулів та нагород, мало кого так пишно славили і так жорстко били, зраджували, критикували за політичні переконання тощо. Все, чим повнилися буремні 80 років історії країни, знаходило свій голос в його рядках: від романтичних настроїв молодих будівничих, світоглядних злетів шістдесятництва до пізніших розчарувань і нових надій.

Теоретичні визначення літературознавчого штибу без самих текстів мало допоможуть скласти виразний мистецький портрет. Скажемо інакше: ви всі їх коли й не знаєте напам'ять, то зможете підспівувати. Іван Франко звирявся, що віддав би всі свої вірші за один, який би став народною піснею. А в Бориса Олійника такі є – покладені на музику Іваном Карабицем, Олександром Білашем, Ігорем Шамо, Ігорем Покладом, Анатолієм Горчинським та ін. Лиш «Пісня про матір» зробила ім'я автора легендарним. Такою органічною для українців ця поезія стала завдяки сміливому введенню у неї живої простонародної мови. Фразеологізми, ідіоми, прислів'я освіжили роблений гладкопис літератури 60-х. На його вірші написано безліч пісень, які вважаються народними, створено оперу. За творами Бориса Олійника 1981 р. у Київському театрі поезії йшла вистава «Заклинання вогню», 1987 р. у Київському драматичному театрі ім. І. Франка – вистава «Пам'ять». Поет виступив співавтором кіносценарію багатосерійного фільму про Тараса Шевченка, поставленого на Київській кіностудії художніх фільмів. Говорити про поета Бориса Олійника можна багато. А краще – читати і слухати:

Я в центрі кола, визначенім сонцем,
Заглиблю руку в чорний чернозем –
І стеля над готичним храмом сосен
Спаде на мене зливою озер.

Я почекаю... Засурмлять джерела...
Ще почекаю... Пісня в мозолях...
І як відчую, що мене земля
Приймає, мов напровесні дерева;

Що вже мене на цифри не розкласти,
Бо пальці переходять у бруньки,
Що маю право на верховне щастя:
Рости, не спрограмований ніким, –

Тоді гукну:
– Беріть планети з бою,
Ламайте світ дюралевим крилом,
А я лишуся на землі вербою,
З якої перше колесо пішло.

Олійникіана Центрального державного кінофотофоноархіву України імені Г. С. Пшеничного має право на це гучне звання. Біографія та бібліографія поета, політика, культрегера вкупі з багатим аудіовізуальним життєписом (таких документів зберігається у фондах більше двох сотень) творять легенду, словами Івана Франка, «цілого чоловіка»: ви почуєте вірші й пісні, офіційні виступи й довірливу або гостру розмову, побачите схвильований, замислений погляд та веселий примруг невтомної і впертої натури, що її «на цифри не розкласти».

Українські поети (зліва направо) І. Ф. Драч, Б. І. Олійник, Д. В. Павличко.
Москва, 1960-і роки ХХ ст.

ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного. Од. обл. 0-178579.

Українські письменники (зліва направо): 1-й ряд – М. С. Вінграновський, Є. П. Гуцало, В. Г. Дрозд, Г. М. Тютюнник, В. А. Шевчук, Б. І. Олійник; 2-й ряд – О. Н. Гай-Головко (Канада), Л. М. Коваленко. 1960–1961 рр.
ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного. Од. обл. 2-154766.

Зліва направо – композитор О. І. Білаш, співачка Д. Г. Петриненко і поет Б. І. Олійник під час перерви на вечорі у Київській консерваторії, присвяченому Ленінським дням літератури й мистецтва в Київській області.
Київ, 1972 р.

Автор зйомки – І. Я. Яіцький.
ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного. Од. обл. 0-121680.

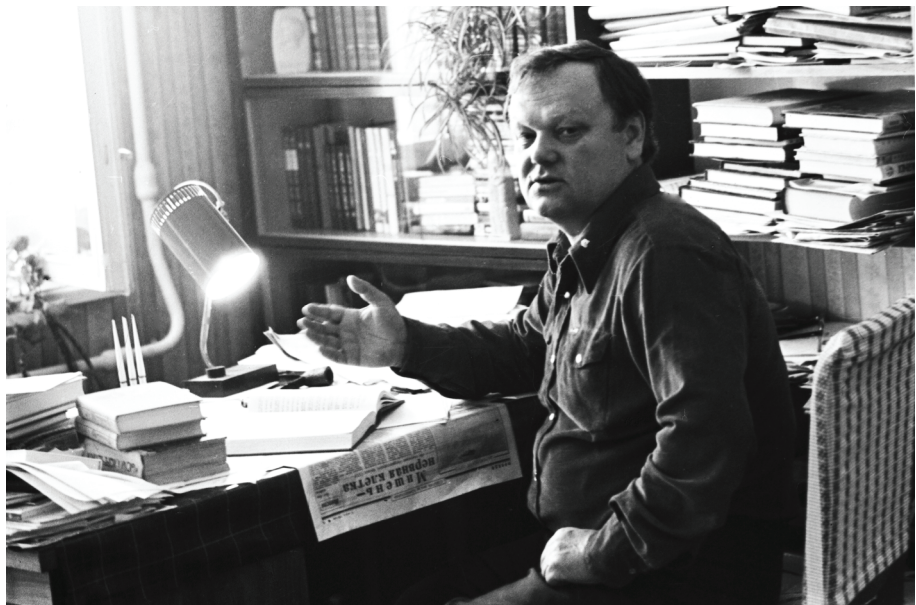
Український поет
Б. І. Олійник виступає
на відкритті
меморіальної дошки
А. С. Малишка.
Київ, листопад 1973 р.
Автор зйомки – І. Я. Яіцький.
ЦДКФФА України
ім. Г. С. Пшеничного.
Од. обл. 0-122898.

Б. І. Олійник –
український поет
і публіцист.
Серпень 1967 р.
Автор зйомки –
І. Я. Яіцький.
ЦДКФФА України
ім. Г. С. Пшеничного.
Од. обл. 0-12923.

Український композитор Я. С. Цегляр (ліворуч) та український поет,
академік АН УРСР Б. І. Олійник. 1980-і роки ХХ ст.
ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного. Од. обл. П-11320.

Український поет і громадський діяч Б. І. Олійник у робочому кабінеті.
Київ, 10 вересня 1985 р.
Автор зйомки – Б. Д. Градов.
ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного. Од. обл. 0-234225.

Б. І. Олійник – український поет, лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка.
Київ, 10 вересня 1985 р.
Автор зйомки – Б. Д. Градов.
ЦДКФФА України
ім. Г. С. Пшеничного.
Од. обл. 0-234214.

Заступник Голови Ради Національностей Верховної Ради СРСР Б. І. Олійник під час розмови з учасниками мітингу, організованого Народним Рухом України.
Київ, 21 квітня 1990 р.
Автор зйомки – Г. Л. Огинський.
ЦДКФФА України
ім. Г. С. Пшеничного.
Од. обл. 0-180650.

Український поет Б. І. Олійник під час бесіди зі студентами філологічного факультету Полтавського педагогічного інституту ім. В. Г. Короленка.

Полтава, 18 червня 1990 р.

Автор зйомки – П. Д. Здоровило.

ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного. Од. обл. 0-202929.

Б. І. Олійник – український поет, народний депутат СРСР виступає на мітингу, присвяченому 49-й річниці масового розстрілу у Бабиному Яру.

Київ, 30 вересня 1990 р.

Автор зйомки – В. Фалін.

ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного. Од. обл. 0-196365.

Голова правління Українського фонду культури Б. І. Олійник вітає поета і правозахисника М. Д Руденка з одержанням премії ім. В. Винниченка.
Київ, січень 1991 р.

Автор зйомки – Я. Б. Давидзон.

ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного. Од. обл. 0-196219.

Голова правління Українського фонду культури Б. І. Олійник виступає під час мітингу-реквієму пам'яті жертв голодомору 1932–1933 рр. на Кургані скорботи в Лубенському районі Полтавської області.

Полтавська область, 12 вересня 1992 р.

Автор зйомки – А. Піддубний.

ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного. Од. обл. 0-246926.

Урочисте відкриття нової середньої школи в смт Нові Санжари Полтавської області.
3-й ліворуч – народний депутат України, поет Б. І. Олійник.
Нові Санжари Полтавської області, грудень 1996 р.
ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного. Од. обл. 0-225433.